

Nevstoupíš
dvakrát

do

Jiří Kratochvíl

téže

řeky

Nevstoupíš dvakrát do téže řeky

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

Jiří Kratochvíl

Nevstoupíš dvakrát do téže řeky – e-kniha
Copyright © Druhé město – Martin Reiner, 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

**Nevstoupíš
dvakrát
do**

Jiří Kratochvil

**téže
řeky**

Druhé město, Brno 2020

Nevstoupíš dvakrát

do

Jiří Kratochvíl

též

řeky

© Jiří Kratochvíl, 2020

© Druhé město – Martin Reiner, 2020

ISBN 978-80-722-7434-5 tištěná kniha

ISBN 978-80-722-7831-2 ePub

ISBN 978-80-722-7832-9 Mobi

ISBN 978-80-722-7833-6 PDF

Život krade z literatury

„Z toho nevyvozujte, Hadždži, že holubi jsou snad zákešní a mstiví ptáci. Řídí se pouze jinými zákony, nepostižitelnými z hledisek vypravěčů a zákonodárců.“

(Z komentářů k legendám staroperského sufismu)

„Čemupak ještě věřit, jestliže skutečnost svým počínáním napodobuje představivost?“

(Lawrence Durrell, Alexandrijský kvartet, Justina)

„Dobře vymyšlená historka nemá proč podobat se skutečnému životu, vždyť život se ze všech sil snaží podobat se dobře vymyšlené historce.“

(Isaak Babel, Můj první honorář)

1.

Začátek listopadu 1967. Čtyři měsíce po spisovatelském sjezdu, na němž Ludvík Vaculík a Milan Kundera pronesli referáty, které rozzuřily „stranu a vládu“ nato-lik, že pár spisovatelů povyhazovala z partaje a zabavila Literární noviny. Ale to už dozrává plod „zlatých šedesátých“, osmašedesátý, to osudové jablko poznání.

Bydlel jsem tenkrát na Orlí ulici a brněnské rádio mě zaměstnalo jako brigádníka při inventarizaci rozhlasové knihovny. Chodíval jsem tam na devátou a končil v pět, ale tentokrát jsem po dohodě s knihovnicí odešel o něco dřív, protože si mě Milan Uhde pozval do redakce Hosta do domu. Měla mi tam v prosincovém čísle vyjít povídka. Už jsem sice publikoval v pražském Plameni, ale na brněnském Hostu do domu mně záleželo velice moc. Však teď to vypadalo, že se něco přihodilo. Může to znamenat, že se redakce rozhodla povídku do prosincového čísla nezařadit a možná ji vůbec vystrnadit. Už jsem měl trpkou zkušenost právě z toho Plamene: publikovali mi povídky a najednou šlus. (Uvažovali totiž, že by si mě tam vzali jako redakčního eléva, ale tím pádem museli udělat, co dosud zanedbali: prokádovat si mě. A tak zjistili, že jsem syn politicky aktivního emigranta a synovec redaktora Svobodné Evropy. Když jsem nabídl povídku Hostu do domu, upozornil jsem na svůj výstražný „kádrový profil“, ale Milan Uhde jen mávl rukou.)

Takže jsem se vypravil do redakce. Pamatuju si z toho dne něco bezvýznamných detailů, jak se to stává vždycky, když se den nějakým způsobem vymkne z obvyklého běhu dnů. Naproti Besednímu domu, kde v přízemí (či spíš v suterénu) sídlila redakce, ležela před budovou JAMU spousta spadaného listí, a jak jsem se jím brodil, zakopl jsem o krabici od dietních sucharů. Dnes zřetelně vidím, jak jsem se zastavil a brejlil na rozšlápnutou krabici.

Milan Uhde mi přistrčil židli a přečetl dopis z tiskárny, v němž mě upozorňovali, že jsem v povídce *Vrah holubů* zobrazil skutečného korektora z tiskárny Rudého práva, výstižný portrét se všemi detaily, a jako by mi to nestačilo, nezapomněl jsem na jeho utajovaný poměr se sazečkou, a nasadil jsem tomu korunu, když jsem ho obdařil jménem, které skutečně nosí.

Pokusil jsem se bránit. Řekl jsem Uhdemu, že jsem si toho korektora vycucal z palce.

Kývl. Úplně stačí, když korektorovi změníte jméno, jinak do té povídky nemusíte zasahovat. Bude v prosincovém čísle. A roztrhal dopis na malé kousíčky a nasypal do koše. (Ach, co bych dnes za ten dopis dal!)

Spadl mi kámen ze srdce.

Počkajte, neutíkejte ještě. Chtěl bych vám ještě říct, že to, co se vám přihodilo, není zas v literatuře tak neobvyklé. Spisovatel vylíčí v románě nebo v povídce něco, co se potom skutečně stane. Mezi skutečností a imaginací je totiž odedávna ten nejužší vztah: *literatura krade ze života, ale život zas krade z literatury*, jak jste přece sám napsal v téhle povídce o vrahovi holubů. Jinak řečeno, skutečnost žije s imaginací v tom nejbáznivějším manželství. Popsal jste v povídce utajený intimní vztah korektora a sazečky, jak si spolu vyhazují z kopejtky, aniž jste tušil, že kdesi dost daleko od vašeho psacího stolu si ten váš korektor a sazečka skutečně vyhazují z kopejtky. Bezostyšně to ukradli z vaší povídky.

A během Uhdeho poznámky se venku prudce rozpršelo.

My tady máme pro ten případ takový redakční deštník. Však musíte ho brzo vrátit. A sundal z věšáku černé paraple.

Ale pak mě ještě chytil ve dveřích: A co nový jméno pro toho korektora?

Barták? zeptal jsem se.

Jo, to by šlo, a zas kývl a propustil mě do skutečnosti těch sychravých listopadových dnů.

V těch nejbližších letech se mně už s žádnou povídkou nic podobného nezopakovalo. Aspoň o tom nevím. Život zřejmě kradl zase z povídek jiných autorů.

Vánoční číslo Hosta do domu, kde jsem měl povídku *Vrah holubů*, mě potěšilo i tím, že jsem tam byl v takové sympatické vánoční nadílce, například s povídkou Trumana Capoteho a s výjimečnou a obdivuhodnou recenzí T. G. Masaryka na román F. X. Šaldy *Loutky i dělníci boží* a se slavným Šaldovým esejem o zestátněné vědě, ale taky s *Ptáky* Libora Davida a s *Noční udicí* Jana Skácela, s Wernischovou *Smrtí slepého krále* a s neznámou juvenilní Nezvalovou básní atd. Nostalgicky se slzou v oku na to vzpomínám, protože pak už nikdy v životě se žádná má povídka neoctla v tak kouzelné společnosti. A to vánoční číslo Hosta do domu už stálo před dveřmi osudového osmašedesátého.

Někdy v časech, kdy už Host do domu dávno nesměl existovat, si Jan Skácel přál setkat se s mladými autory, kteří kdysi publikovali v Hostu do domu. Setkání se uskutečnilo v bytě Jana Trefulky a už jsme dávno nebyli mladí, totiž Zdeněk Kotrlý a já, ale přiznám se, že

jsem byl dojat, když Skácel vzpomněl právě povídku *Vrah holubů*. I to mě vedlo k tomu, že jsem povídku v roce 1994 (jen se změněným názvem) zařadil do knížky *Orfeus z Kénigu*, přestože jsem snad už věděl, že je to špatná povídka. Ale dnes už taky bezpečně vím, že to, čím se povídka zapsala do Skácelovy paměti, byla nepochybně povídce dominující kresba bizarní popravčí klece, té patafyzické hračky, která může potěšit básníka (a kterou mi podle mého náčrtu narýsoval student z průmyslovky).

Ten korektor z mé povídky měl totiž vedle mladičké sazečky ještě jednu, osudovou vášeň: vraždil holuby. Napřed primitivně a potom si sestrojil rafinovanou konstrukci popravčí klece na holuby, již jsem v povídce představil. A přestože prastará islámská legenda praví, že holubi nejsou mstiví ptáci, korektor zaplatil svou vášeň životem.

Takže z korektora příběhu stojí dnes za pozornost pouze ta kresba bizarní popravčí klece.

Ale ještě něco: ta popravčí klec se taky mně zle vymstila. V mých románech a povídkách se od té doby (od *Medvědího románu* až po *Jízlivou potměšilost žití*) popravuje víc než zdrávo. A možná celé mé prozaické dílo je taková velká popravčí (patafyzická) klec.

2.

O dvaadvacet roků později. Jsme v polovině července 1989. Pro „stranu a vládu“ hodně horké léto: ze Svobodné Evropy čte Ivan Medek další a další jména z petic *Několik vět*.

Jsem stále ještě příkladný introvert, ale okupační dvacetiletí mě prohnalo fabrikami a přivedlo do disentu. Ale nebydlel jsem už v Orlí ulici, protože z toho bytu jsme byli, moje máti, můj bratr Jenda a já, vypuzeni. Obýval jsem teď garsonku v pavlačáku na Starém Brně a v předvečer Brežněvovy smrti jsem se zásluhou bratra Jana přemístil z fabriky Lachemy do archivu Krajského památkového střediska. A tam jsem pak v červenci 89 našel na vrátnici předvolánku do centra Státní bezpečnosti, na tenkrát ještě Leninovu ulici. Stačil jsem si ještě zajít za Jaroslavem Šabatou a Milanem Uhdem, abych se pozeptal, co mě na takovém výsledku čeká a jak si mám počínat.

Ale s estébáky jsem se setkal už v dětství, hned po otcově emigraci. Ta dávná vzpomínka ožila po srpnové okupaci a věnovala mi roztomilý traumatický příznak, tzv. mutismus: skoro dvacet roků jsem koktal a některé dny jsem ze sebe nedostal ani slovo. Vysvětloval jsem si to jako pojistku pro setkání s estébáky: abych se v jejich přítomnosti propadl do mlčení. Ale celý mutismus přímo zázračně zmizel, když jsem napsal podstatnou část románu *Uprostřed nocí zpěv*, kde je dlouhá kapitola *Policajt-story*, evokující mé setkání s estébáky

po otcově emigraci. Čili vypsal jsem se z toho. Můj život je tak bezprostředně spjat s mými příběhy. A už jsem byl připraven setkat se s nimi a nepotřeboval jsem už žádnou pojistku. Dovedu si představit, ostatně k tomu není třeba velké představivosti, jak by takový výslech vypadal o deset roků dříve. Ale v tom červenci na konci osmdesátých let měla má přítomnost v estébárně na Lenince ještě jiný, utajený účel.

Předvolali si mě totiž právě v těch dnech, kdy jsem v románě *Uprostřed nocí zpěv* psal kapitulu *Dlouhý srpnový den*. A kapitola se mi zasekla. Měla se totiž odehrát buď na sovětském konzulátu v Pisárkách, tedy v Hechtově vile, anebo v té estébácké budově, v bývalém ředitelství Moravsko-slezských železnic. Jenže jsem nedokázal rozhodnout, kam tu scénu s kágébákem Lopuchinem umístit, protože jsem neznal ani vnitřek estébárny na Lenince, ani Hechtovu vilu v Pisárkách, kde byl sovětský konzulát. Takže když mi přišlo to předvolání, přišlo v pravý čas, bral jsem to totiž taky jako pozvánku na exkurzi do kapitoly svého románu. Měl jsem tam oči otevřené a v románě *Uprostřed nocí zpěv*, na nějž tímto odkazuji, je pak přesný popis toho, co jsem v té budově vzal na vědomí. A troufám si tvrdit, že to kvůli tomu stojí za přečtení. A teď ještě výcuc z toho výslechu:

Vy jste takovej spisovatel amatér. O čem píšete?

O lidech.

Ale taky o policajtech.

(Samozřejmě se dostali k exilovým Listům, kde otiskli kapitulu *Policajt-story* z mého románu.)

Ano, o lidech a taky o policajtech.

Setkáváte se se spisovatelem Milanem Uhdem?

Na to vám neodpovím.

Podepsal jste *Několik vět*?

Podepsal.

Kdo vám je dal k podepsání?

(Takže to byl důvod, proč si mě zavolali.)

Na to vám neodpovím.

Pro ně to musel být nudný výslech, každodenní rutina. Protože nevěděli, že si mě předvolali takříkajíc na příkaz kapitoly z mého románu *Uprostřed noci zpěv* a že mi tak dali šanci nahlédnout do estébáckého hnízda. A taky nevěděli, že jsem se zúčastnil toho „kvartálu“ zakázaných spisovatelů na jaře na Slovensku, totiž v Pukanci, a na pozvání spisovatele Ivana Kadlečíka, setkání, na něž přinesl scenárista Jiří Křížan svůj návrh *Několika vět*.

Teprve nedávno mi Břetislav Rychlík poslal film, který z toho „kvartálu“ natočil Martin Šimečka. Začíná Kadlečikovým poštučováním s beranem a končí Kadlečikovým varhanním koncertem.

Byl to druhý „kvartál“ na Slovensku (ten první byl myslím v roce 1987, v bytě profesora Kusého v Bratislavě, kde jsme se setkali s Dominikem Tatarkou, už ve velice špatném zdravotním stavu) a bylo nás tam jak dosud nikdy. A uvažovalo se tam taky o vydávání knih, buď v už očekávané nabídce normalizačních nakladatelství, anebo v chystaném svobodném, družstevním nakladatelství.

Hechtova vila, ta druhá možnost, o níž jsem uvažoval, že bych do ní umístil příběh kágébáka Lopuchina. Vila, kterou si nechal postavit textilák Hugo Hecht architektem Leopoldem Bauerem. Vlastně nechápu, proč Leopold Bauer, autor tak avantgardní Reissigovy vily, mohl postavit něco tak ošklivého. Nakonec jsem se tam taky dostal, ale až na konci devadesátých let. Rusové mi vydali překlad románu *Nesmrtelný příběh* a potřeboval jsem štempl z ruského konzulátu, abych mohl odletět do Moskvy. To už nad Hechtovou vilou vlála obnovená vlajka ruského impéria, která tam na začátku devadesátých let vystřídala vlajku sovětskou.

3.

O tři roky později už zas všechno jinak. Už opadla euforie z prvních měsíců svobody a Československo směřovalo k rozpadu a s velkou pompou probíhaly hodně pochybné privatizace, zatímco oprávněné restituce narážely na byrokratický odpor.

Byl jsem redaktorem v brněnském rádiu a dál bydlel v garsonce na Starém Brně, ale na víkendy jsem jezdil za svou ženou, do rodinného domku v Moravském Krumlově. Psal jsem v tom čase taky rozhlasové hry a kteréši sobotní nebo možná nedělní dopoledne jsem právě dopisoval rozhlasovou hru o Oidipovi, totiž současnou variaci mytologického příběhu, když přesně v okamžiku, kdy jsem udělal tečku za poslední větou

hry, v níž vypravěč opouští Oidipa ve chvíli, kdy si vypíchl oči, zazvonil zvonek a má žena šla otevřít.

Měl jsem svůj psací stůl u okna v prvním poschodí, a tak jsem uviděl manžela sestry svého dlouholetého kamaráda, knihovníka Miloše, a slyšel jsem, jak Milošův švagr říká mé ženě, že Miloš je v nemocnici v Českých Budějovicích a že při havárii přišel o oko.

Jestli mi magie mých příběhů vyváděla dosud jen samé sympatické kousky a vypadalo to, že je mi přátelsky nakloněna, teď poprvé představila taky svou úděsnou tvář. Bez váhání jsem roztrhal dopsanou rozhlasonou hru na drobné kousíčky a nasypal do koše.

To, co bych třeba nazval hodně bizarními shodami mezi imaginací a skutečností v mých povídkách a románech, bych teď mohl dlouho vypočítávat. Například na konci románu *Slib* vstupuju na scénu pod svým jménem a komicky při tom kulhám na pravou nohu. A když mě dnes potkáte, neunikne vám, jak „snaživě“ kulhám, imituju tak snad to románové kulhání (zlý zánět žil na pravé noze)? No děkuju pěkně. A v povídce *Noční bubínek*, publikované v Salonu Práva právě tři týdny předtím, než Putin naprosto nečekaně propustil Chodorovského z kriminálu, tak já už v té povídce otvírám dveře jeho cely. A tak bych mohl pokračovat. Často jde jen o náhodné shody a možná vždycky jen o náhody. Ale potom by se snad, navrhuju, měly náhody trochu jinak definovat.

Noční bubínek

Odnepaměti jsme obklopeni tvory, kteří jsou s to naučit se i celým větám lidské řeči, a někteří z nich umí taky tak trochu počítat a v televizi jsme nedávno viděli slo-na, který se chobotem chopil štětce a maloval a dá se říct, že docela zajímavě. V lednu 1994 jsem publikoval v Literárních novinách *Příběh příběhu*, v němž mimo jiné zmiňuji taky návštěvu v Poděbradech, u svého dávného kamaráda, který měl hracího kocoura, s nímž denně sehrál partii šachu. Totiž samozřejmě nikoli celou partii, takovou výdrž ten kocour zas neměl, ale udělal slušných šest sedm tahů a pak už odpadl a kamarád si to musel dohrát sám. Byl jsem se na to podívat. Kamarád postavil figurky, chvíli kocoura naháněl, ale od okamžiku, kdy ho posadil za šachovnici, kocour už žil jenom tou partií a s roztomilou obratností posouval tlapkou figurky a zahrál těch šest tahů opravdu slušně.

Ubíhala léta a můj kamarád podnikal v obalové technice, což je obor, který mě nijak nevzrušuje, takže jsme se nevidali, až jsem nedávno náhodně jel přes Poděbrady, a tak jsem se stavil. Překvapilo mě, že kocour je ještě naživu, i když už se moc nehýbal a připomínal trochu tlustého Buddhu.

Kdepak šest sedm tahů, sehraje teď celou partii, a když mám hodně štěstí, tak s ním remízuju. Ale má svý vrtochy a kaprice, nesnáší kibice a čumily. Ale když chceš, můžeš se na tu partii dívat klíčovou dírkou, to mu nevádí, ale nesmíš ho přes tu díрку fotit nebo natáčet.

A postavil mi židli za dveře a přenesl tlustého černobílého Aljechina k šachovnici a nechal se před mými zraky drtivě porazit.

Ještě neutíkej, požádal mě kamarád, ještě něco ti ukážu. Šachy ho už totiž moc nebaví a tu partii sehrál jenom proto, aby sis ji klíčovou dírkou užil. Našel si teď jinou hru, budeš koukat. Zítra jsou v televizi *Otázky Václava Moravce*. Nechápal jsem, o čem mluví, ale protože mě kamarádova žena ujistila, že to opravdu stojí za to, a přitom mě jemně cvrnkla do ušního lalůčku, zůstal jsem.

Příští den byla neděle. Po obědě rozsvítil kamarád televizní obrazovku s Moravcem a posadil se k ní se ženou a kocourem, když mi předtím zas postavil židli ke klíčové dírce. A tak jsem se stal klíčovým svědkem kocourova podivného chování. Když se totiž na obrazovce objevil detailní záběr některého z politiků, kocour udělal nápadný pohyb tlapkou, a to buď jako když kácí šachovou figurku, anebo jako když naznačuje tah šachovým koněm. Jestli to nevíte, tak koně táhnou na šachovnici do tvaru písmene L, což je z pohledu ostatních figur hodně, ale fakt hodně zákeřný tah.

A co se pak v následujících dnech událo, to už jsem nemusel sledovat klíčovou dírkou. Česká politická scéna se začala otrásat málem od základů. Někteří politici

padli a jiní zas provedli podlé a zákeřné politické tahy na způsob šachového koně a můj poděbradský kamarád mi honem zatelefonoval, že už raděj nepouští Aljechina k obrazovce. Ale jestli si myslel, že tím snad zastaví ničemný běh událostí, tak musel vzít na vědomí, že kocour se klidně obejde bez obrazovky. To třeba celý týden jenom nehybně seděl jak ten tlustý Buddha, ale potom se najednou začal čile pohybovat, packami porážel neviditelné figurky a z toho zas učinil zákeřný tah koněm, ale největší paseku určitě nadělalo to, když oběma packami přímo zuřivě bubnoval do neviditelného bubínku. A bylo zle. To, co jsme tady dvacet roků pilně budovali, mohlo být každou chvíli v troskách. A stalo se taky to, čeho jsme se obávali nejvíc: Kreml okamžitě využil tohoto našeho oslabení a už tady zase začal tahat za svoje nitky.

Ale když už bylo docela nejhůř, přiletěl do Prahy geniální šachista, velmistr Garri Kasparov. A v tu chvíli jsme oba, já v Brně, kamarád v Poděbradech, dostali tentýž nápad.

Kasparov se po angažmá v politice znova vracel ke královské hře a v Praze měl sehrát jednu ze svých pověstných simultánek, a to s dvaapadesáti nejlepšími šachisty naší nešťastné vlasti. K dispozici měl největší sál v bývalém Domě odborů, dnes centrále Konfederace odborových svazů. Poděbradský kamarád vzal s sebou nejen chlupatého Aljechina a mě, ale chválabohu taky svou ženu Terezu.

Když se po simultánce sál vyprázdnil a Kasparov (k smrti znuděný těmi dvaapadesáti mizernými soupeři)

pojídal velký čokoládový dort (čokoláda je jeho legendární slabost), osmělili jsme se oslovit velmistra svou normalizační ruštinou a vypustili jsme z přenosky kocoura Aljechina.

Ukázalo se, že Garri je vybaven báječným smyslem pro humor a samozřejmě znal Puškinovy verše z *Ruslana a Ludmily* o učeném kocourovi, takže si utřel čokoládový knír a klidně nastavil šachové hodiny a usedl naproti našemu Aljechinovi, který rázem zapomněl na ty své vrtochy a kaprice, s velmistrem si zahraje rád.

Ale pak dostal Kasparov zabrat, jak už dlouho ne. Zvedl se od partie zdeptán a poražen, lehounce se kocourovi uklonil a chvíli vypadal, jako by byl v mráko-tách. Pak rozpačitě přešlápl a chtěl cosi říct, ale nešlo mu to přes rty. Museli jsme mu pomoci zas tou svou normalizační ruštinou a svěřili jsme mu, že mu Aljechina darujem. Proboha ne! vykřikla Tereza, nedarujem, prodáme! A okamžitě nám blesklo, že kdybychom mu kocoura dali zadarmo, znehodnotili bychom ho a nemohl by potom vykonat své ruské poslání. A tak jsme nakonec vyhnali cenu hodně vysoko a Kasparov podepsal šek a s kočičí přenoskou pod paží sjel výtahem do podzemního parkoviště, kde už ho čekal taxík a odvezl na Letiště Václava Havla. Kasparov byl temperamentem sova a klidně odletěl nočním spojem.

Rusko, široka strana rodnaja, je nesrovnatelně větší než Česko (klidně by si mohlo strčit naši vlast do knoflíkové dírky místo karafiátu, což už ostatně jednou drze učinilo) a náš kocour se tam musí akomodovat na

naprosto jiné rozměry, ale nepochybovali jsme, že to časem zvládne.

Zatím se dlouho vůbec nic neděje, ale my víme, že jednoho dne Vladimír Putin zakopne o přehrnutý koberec a oligarcha Michail Chodorkovskij, Putinův vězeň, s překvapením zjistí, že zapomněli zavřít dveře jeho cely (což se už mezitím opravdu stalo).

Podemlet tak obrovskou říši, jakou je putinovské Rusko, to dá taky zabrat, ale někdy, když se v noci probudím, zvednu se a nakloním takhle hlavu, slyším daleké, daleké, daleké, daleké, daleké, daleké, daleké, ach předaleké, však vytrvalé kocouří bubnování. A tak jednoho dne se zavřou dveře cely za Putinem (což se zatím stále ještě nestalo).

Žlábek

Jestlipak víš, že bys mohl udělat manekýnskou kariéru? Máš na to postavu a tvářičku jak z prospektu. Však Richard vždy přesvědčivě odporoval: dělá práci, kterou má rád a již by za nic nevyměnil.

Byl obkládačem a ne ledajakým. Koupelny obkládal neledajakými kachličkami. Když někdo například chtěl renesanční koupelnu, přinesl dotyčnému k nahlédnutí reprodukce obrazů Botticelliho a Raffaela, aby si z nich vybral, co mu sedne. (Leonarda však nikdy nenabízel, neboť tušil, že Giocondu by chtěli všichni, a to by se pak umonalisoval, což by byla pěkná votrava.) Podobně nabízel těm, co si přáli koupelnu barokní, obrazy od Caravaggia až po Rubense. A rokokové koupelny našly své předobrazy u Watteaua a Fragonarda. Ale pokud šlo o koupelny secesní, všichni chtěli Klimta anebo Slovanskou epopej.

Převést slavné obrazy do kachličkové mozaiky a obložit jimi koupelny nebylo ale tak snadné. Nestačila jen perfektní znalost obkládačského řemesla. Richard byl nepochybně umělec, i když jistě *subspecies*. Vždyť obrazy musel napřed koupelnově zjednodušit, a už to byl kumšt, a potom je pečlivě rozložit do kachličkové podoby, aby uživatel koupelny směl mít duchovní i fyzic-

ký zážitek z renesance, baroka etc., ať už se v koupelně oddával očišťovacímu či intimnímu blaženství.

Byli jsme v tom čase málem bohatou zemí a Richardovy artistní koupelny si mohli dopřát větší i menší oligarchové, ale i různí pokoutní zbohatlíci. A platilo, že kdo neměl Richardovu koupelnu, ale pouze vilu v duchu „podnikatelského baroka“, ten se mohl jít vycpat. A tak byl Richard pod tlakem obrovské konjunktury.

Jenže pak se dostavila ekonomická recese a zpomalení růstu, a když se ten čas vlekl a vlekl, až recese přešla v ekonomickou depresi, o Richardovy koupelny už nebyl zájem. A Richard přece jen navyklý na jistý způsob života chtěl nechtě zareagoval na inzerát hledající manekýna. Ale velký oděvní dům nehledal manekýna na módní přehlídky, nýbrž do výlohy.

Hned vám to vysvětlím. Jsme, jak jistě víte, v neblahé recesi, která postihla i naši firmu. Ale americký výzkumný ústav v Denveru objevil cosi, co by nám mohlo hodit záchranné lano. Američtí výzkumníci totiž tvrdí, že když se do výlohy mezi figuríny manekýnů a manekýnek vpraví jeden živý manekýn, aniž by ale bylo znát, že to není figurína, má to podivuhodný účinek. Prý každý, kdo nahlédne do výlohy a uvidí živou figurínu, je uchvácen a doslova vtažen do krámu a kšefty se zas hejbou. Ale ten hypnotický efekt je vázán vždycky na to, že živý manekýn imitující figurínu nesmí dát najevo, že je živý, jinak by to nefungovalo. Nesmíte se pohnout a ve chvíli, kdy se na vás dívají, nesmíte ani mrknout. Čeká vás vysoký nástupní plat, který má vykompenzovat, že když se neosvědčíte, hned zrušíme smlouvu

a skončíte na dlažbě, jak kapitalistické zákony kážou nám.

Richard na to chtěl nechtěl přistoupil.

Ve výloze už byly čtyři figuríny, dva manekýni a dvě manekýnky a měl se vpasovat mezi ně. A protože nemůže osm hodin v kuse nehybně stát, budou to dvě čtyřhodinovky, vždycky ho totiž na hodinku vystřídá skutečná figurína, jež bude mít jeho hlavu, jeho tvář. A hlava byla pečlivě vyrobena z dřevěného špaluku podle Richardovy nejvěrnější fotografie. Měl pro to pochopení, připomínalo mu to kopírování slavných obrazů na koupelnové kachličky.

A pak už to spustili. Bylo to jak ve strážní službě: čtyři hodiny, pak hodinová pauza a hned další čtyři hodiny a potom už celých oddechových patnáct hodin po službě. A ty dvě čtyřhodinovky si odsloužil v čase, kdy kolem výlohy prošlo nejvíc chodců. A střídání s figurínou proběhlo samozřejmě za zataženou výlohou.

Vysoký nástupní plat si musel tvrdě zasloužit. Už hned ten první den Richardovi došlo, že to bude makačka. Přísné stráže před Buckinghamským palácem byly ve srovnání s ním jen šašci v těch jejich červených tunikách a černých huňatých kloboucích. Měli totiž tu výhodu, že se o nich vědělo, že jsou živí, a tak se jim pardonovalo nejen nějaké to mrknutí, ale turisté si s radostí užili i každý jejich drobný pohyb. O Říšovi se nesmělo vědět, že je živý, nic nesmělo zpochybnit jeho sošnost. A protože náhodou měl sošný talent, byl ve své stoprocentní ztuhlosti naprosto nerozlišitelný od ostatních figurín. A mrkl jenom a pouze tehdy, když

bylo před výlohou pusto. A jeho dar absolutní nehybnosti nesl své ovoce. Američtí analytici se jako vždy nemýlili. Výloha s Richardem přitáhla do krámu zákazníky.

Jenže něco jiného je dar sošnosti a něco jiného zvládat nudu dvakrát čtyřhodinového trčení na fleku. Ale Richard si našel know-how, jak ve výloze utloukat čas. Tak se například sázel sám se sebou, kolik žen, a naproti tomu kolik mužů se během těch dvou čtyřhodinovek u výlohy zastaví. Děti do toho nepočítal. Dále hrál s těmi, co na něho bezostyšně hleděli, na takzvanou oční přetlačovanou či mrkanou: kdo dýl vydrží nemrknout. Samozřejmě vždycky vyhrál. I když ti před výlohou to nikdy nebrali jako svou porážku: vždyť figuríny přece neumí mrkat. A navymýšlel si hodně takových her. Však bylo tady jedno zlé pokušení, které mohlo vše pokazit. Ale o tom podrobněji.

Richard viděl kdysi v televizi, jak herec a klaun Jan Werich předvedl to, čemu říkal žlábek: vyplázl špičku jazyka mezi sevřenými rty tak, že tu špičku prohnul do žlábků. A ať už to byl žlábek anebo komínek, jak tomu zas říkali jiní, Richarda to prostě okouzlo. Taky by to rád svedl, ale jestli měl dar sošnosti, talent žlábkovitosti mu nebyl dán. Žlábek musel pracně nacvičovat. A nejednou se stalo, že ještě při té obkládačské práci v koupelnách se zvedl od kachlíček, zvedl od rozdělaného Raffaella nebo Rubense, a před koupelnovým zrcadlem žlábek chvíli trénoval. A jak trpělivost někomu přináší růže, tak Ríšovi přinesla žlábek. Ale vraťme se zpátky do výlohy.

Na Richarda totiž náhle sedlo pokušení udělat na ty, co na něho před výlohou tak pitomě zírají, udělat na ně svůj nejroztomilejší žlábek. A to pokušení bylo jak rázné švihnutí bičem, a Richard měl co dělat, aby to až v poslední chvíli zvládl. A dál si pak dával pozor, aby se to už nikdy nezopakovalo.

Ekonomickou recesi zase vystřídala konjunktura a Richard využil první příležitosti, aby se zas mohl vrátit ke svému obkládačskému řemeslu. Snadno se rozloučil s výlohou, kde si odestál bezpočet hodin, a jako bonus a suvenýr mu na rozloučenou zabalili tu figurínu, s níž se střídal ve výloze. Doma ji pak vybalil a po kratičké úvaze ji s poťouchlým úsměvem postavil v předsíni do rohu jako věšák na klobouky.

Richardovy obrazné koupelny šly znova na dračku a posunul svůj repertoár až ke koupelnám kubistickým. A tak Picassovy Avignonské slečny osídlily mnohé zbohatlické koupelny a ze všech stran tam teď hleděly na oligarchy cákající se ve vanách se svými neavignon-skými slečnami. A protože *vita brevis, ars longa*, Richard mohl bez váhání přejít i ke koupelnám expresionistickým, op-artovým, pop-artovým, konceptuálním i postmoderním. A tak plynul čas při práci, kterou měl nevýslovně rád a která mu po sošné nehybnosti znova teď dopřála dynamičnost života a každodenní styk s velkými malířskými Mistry všech epoch.

Když kolem něčeho pravidelně chodíte, může se stát, že si dlouho nevšimnete jisté změny. Ale pak jednoho dne se ve dveřích s kýmsi loučíte a ten si uvědomí, že ouha zapomněl na klobouk. Moment, řekne Richard

a jde pro návštěvníkův klobouk odložený na hlavě figuríny. A teprve po odchodu návštěvníka tam zůstane chvíli stát, čímsi zmaten. A pak se ještě k figuríně vrátí. Něco se s ní totiž stalo. I když asi nic moc, jen v tom dřevěném ksichtíku maličká změna: něco jako dvě vrásky tady hned u chrípí.

Však to, co napřed vypadalo jenom jako bizarní podivnůstka, svědčící nejspíš o tom, že v tom špalku dřeva, z něhož byla hlava figuríny vyrobena, pracuje čas, si ale postupně přibíralo další a další nápadné změny, až bylo jasné, že je to proces, který už nikdo nezastaví.

Já bych řekla, Říšo — pravila jedna z jeho postelových návštěvnic, když na hlavu figuríny odkládala svůj rozkošný klobouček —, že ten věšák na klobouky ti tady začíná ošklivět. Ta figurína stárne, brouku.

A nechme odplynout nějaké další roky, aby Richardovi konečně došlo, že tohle přece odkudsi zná, to už se kdysi kdesi stalo, nebo snad ne? Ale musí na to přijít až další z jeho ložnicových návštěvnic: Koukej, Řišulíne, vždyť ta tvá věšáková figurína tu stárne místo tebe.

A my, kteří už dobře víme, o co se tu hraje, nebudem překvapeni, že se Richard dožije vysokého věku v plné síle a jeho tvář nepoznamená žádné škrábnutí času: ach bude mlád, věčně jen mlád...

Jenže pak jednoho večera stane před věšákem na klobouky, před tou místo něho zestárlou a už hodně šerednou figurínou a promluví na ni a dokonce se jí s potouchlým úsměvem lehounce pokloní, a tu jako když švihne bičem: vyplázne na ni žlábek! Ale to se nemělo

stát. Když se totiž potom vrátí do ložnice, další z jeho líbezných postelových slepiček zděšeně zakvoká a uletí mu otevřeným oknem.

Richardovi ještě chvíli trvá, než pochopí, co se vlastně stalo. To on je teď starý a příšerně šeredný, zatímco věšák na klobouky švihem omládl. Ale potom už poslušně řádu věci, vždyť nedá se už nic dělat, předá figuríně své doklady a klíče od bytu a sám se místo ní postaví do kouta jako už hodně starý věšák.

Ale figurína Richarda, tedy řekněme Richard II., si ani moc neužije kachlíčkování koupelen, i když by to jistě zvládala stejně bravurně jako sám Richard I. Však jak už to v kapitalistických systémech chodí, konjunkturu zas vystřídá pomalý růst a tentokrát už přímo ekonomická deprese a velký oděvní dům rychle ztrácí zákazníky. A když už je na tom velice zle, kdosi vyloví z internetu Richarda. Ale ten už je dnes starej pes, míní jeden. A jsme my snad staří psi? míní druhí.

Přicházíme za vámi s lukrativní nabídkou.

Tady na ten starej věšák si odložte klobouky, nabídne Richardova figurína.

Jenže my nemáme žádných klobouků, upozorní jeden z návštěvníků a předvedou své řídce ochlupené hlavy.

Ach *sans-chapeaux*, kývne s odkazem na Velkou francouzskou revoluci. Tak pojďme, pánové.

Bez problémů zvládne sošnost a dokonce je s to ve výloze v kuse stát celých čtyřiaadvacet hodin. Ale to po něm nikdo nechce. Existují jakési zákony na ochranu zaměstnanců. Takže denně jen ty dvě čtyřhodinovy.

Však stojí a stojí a stojí a zákazníci se nehrnou. Takže žádný užitek z něho nepoplyne?

Já ovšem vím svoje. Jdu kolem výlohy a vidím tam stát pouze další dřevěnou figurínu mezi dřevěnými figurínami. Kdepak, tenhle si s vámi na mrkanou neza hraje. A tak se potouchle ušklíbnu a vystrčím na něho špičku jazyka, vystrčím žlábek! Ale to se kruci nemělo stát! Až přijedete do mého města, budete tam teď potkávat už jenom samé žlábký.